

بررسی بافت با ارزش روستایی با توجه به نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی جامعه محلی (مطالعه موردی):

روستای زنونزق تبریز^۱

فائزه بهادری^۱، توحیدحاتمی خانقاهی^{۲*}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۲- دانشیار گروه معماری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

hatami.tohid@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۱

چکیده

از مهمترین و باارزشترین سکونتگاه‌های بشری روستاها هستند که نگهدار و محافظ میراث فرهنگی و اجتماعی گذشتگان می‌باشد. طی سالیان متعدد برخی اقدامات دولتی توسط نهادهای کشوری صورت گرفت که کمک شایانی در افزایش رغبت روستاییان برای سکونت در روستا صورت گرفته است. این اقدامات در قالب طرح هادی و تسهیلات دولتی انجام گردید اما برخلاف اقدامات صورت گرفته طرح پیشنهادی و اجرایی موفق آمیز نبوده است. با توجه به مطالعات صورت گرفته استدلال براین است که برنامه پیشنهادی توجه به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی منطقه‌ای را دست کم گرفته است، به طوریکه سبب تمایز آن با سایر مناطق گردیده است. بدین منظور به دنبال بررسی‌های مربوط به فرهنگ و علائق و اعتقادات پرداخته شد. روش انجام این پژوهش به صورت کیفی و میدانی-مصاحبه عمیق می‌باشد که با حضور در منطقه موردنظر و مشاهده و مصاحبه رو دررو با افراد انجام گردید. در مرحله اول به مطالعات میدانی پرداخته شد و با توجه به منابع و رفرنس‌های مطالب و نشانگرها استخراج گردید و به دنبال آن با حضور در منطقه و مصاحبه با افراد در جامعه محلی و متخصصان مربوطه و متخصصان بنیاد مسکن به جمع آوری اطلاعات و نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی پرداخته و در جدول گویه‌ها به دو دسته تقسیم‌بندی گردید. و بدنبال آن داده‌های غیرکالبدی از بین گویه‌ها شناسایی و حذف گردیده و مرتب‌سازی گشت. در مرحله بعدی مولفه‌های کالبدی به دسته‌های مجزا تقسیم‌بندی شدند و راهبردهای پیشنهادی ارائه گردید. نتایج حاصل نشان می‌دهد طرح‌های ارائه شده برای بافت‌های باارزش روستایی به دلیل عدم توجه طراحان به نیازهای مدرن جامعه و توجه به نیازهای گذشته و قدیمی روستاییان دچار مشکلاتی گردیده است. به دنبال آن روش‌های بومی ساخت و ساز پررنگ شده است و تاکید این طرح‌ها بر استفاده از معماری بومی و مصالح بومی می‌باشد که چندان مورد توجه بومیان منطقه قرار نگرفته است. در روستایی زنونزق علی‌رغم اجرای طرح بهسازی بافت با ارزش روستایی این طرح با شکست مواجه شد بنابراین با بررسی نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی بدنبال افزایش کیفیت و رضایتمندی ساکنین و مردم بومی پرداخته شد و راهبردهای مناسب و کاربردی تری برای حفظ نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی ارائه گردید تا با این امر به حفظ میراث گذشتگان، حفظ بافت بومی روستا و رضایتمندی ساکنین جامعه بومی پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: بافت با ارزش روستایی، نشانگرهای اجتماعی، نشانگر فرهنگی، روستای زنونزق تبریز

طی چند دهه‌ی اخیر در بسیاری از مناطق روستایی تغییرات چشمگیری صورت گرفته‌است که گذر از روستاها به شهرها و از بین رفتن مرز بین این دو مناطق را شاهد بودیم. به دنبال آن کشاورزی و فعالیت‌های کشاورزی تضعیف گردیدند و نیز این روستاها دچار زوال شدند. این امر باعث ظهور عملکردهای جدید در روستاها گردید و به دنبال آن و در پی کاهش جمعیت روستایی شاهد کاهش اهمیت و رونق اقتصادی در روستاها شدیم. در این زمینه برخی اقدامات دولتی توسط نهادهای کشوری صورت گرفت که کمک شایانی در افزایش رغبت روستاییان برای سکونت در روستا گردید. این اقدامات در قالب طرح هادی و تسهیلات دولتی صورت گرفت. از سال ۲۰۰۳ طرح اجرای بافت‌های باارزش روستایی در ایران به اجرا درآمد و هدف از این اقدام توجه به ماهیت منطقه‌ای در جهت ساماندهی بافت روستایی و یک نگاه جامع به روش‌های بومی و ساختارهای بومی مناطق صورت گرفت، که توجه به سبک زندگی بومی محلی و تلاش برای کشف راه حل‌های پیشنهادی بر مبنای الگوهای سنتی و بومی اجرا شد که ارزش‌های بافت و بستر، مدنظر مجریان طرح واقع گردید تا بتوانند از تولید و پیشنهادات انبوه و یکسان در مناطق مختلف بهره‌مند و این پیشنهادات پاسخگوی ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و بومی منطقه واقع شود (Falco & Sylvia; 2018). برخی از بافت‌های روستایی قدیمی در ایران از سال ۲۰۰۳ به بعد در فرآیند مشخصی با همکاری سازمان میراث فرهنگی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به عنوان بافت‌های با ارزش روستایی شناسایی و مورد مطالعه و مداخلات کالبدی بر اساس شرایط بومی قرار گرفتند. مطالعه، طراحی و اجرای بهسازی بافت‌های با ارزش روستایی با اهداف زیر انجام می‌شود: حفاظت و احیاء و مرمت بافت کالبدی ارزشمند روستا در رابطه با سکونت و تولید، حفاظت و احیاء ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی-فضایی، معماری و منظر روستایی و معرفی این ارزش‌ها در سطوح ملی و فراملی بخصوص در زمینه توسعه گردشگری، فراهم کردن زمینه توسعه و عمران روستا با توجه به شرایط، امکانات و محدودیت‌های موجود، ارتقا کمی و کیفی عرصه‌های زیستی و تولید روستا (Rivard; 1988).

اقدامات انجام گرفته در بافت‌های روستایی مورد انتقاد بسیاری از متخصصان حوزه معماری روستایی قرار گرفت. برخی آن را معماری کاغذی نامیدند و ادعا کردند که فقط فضاهای عمومی، جداره‌ها و کف معابر بدون توجه به مشکلات زندگی ساکنان در پشت جداره‌های روستایی قرار گرفته‌اند. برخورد ویتیرینی با هدف حفاظت میراثی از بافت‌های قدیمی به جای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و فرهنگی امروز بومیان بر حفظ موزه وار بافت تاکید دارد با توجه به مطالعات صورت گرفته استدلال بر این است که برنامه پیشنهادی توجه به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی منطقه‌ای را دست کم گرفته‌است، به طوریکه سبب تمایز آن با سایر مناطق گردیده است. بعضی از این مناطق هویت مبهمی در خود جای دادند. به گونه‌ای که خود مردم و اهالی منطقه مذکور در هویت منطقه دچار ابهاماتی هستند و این ابهامات از ارزش هویت منطقه می‌کاهد و باعث بی‌توجهی به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی می‌گردد. طرح‌های ارائه شده برای بافت‌های باارزش روستایی به دلیل عدم توجه طراحان به نیازهای مدرن جامعه و توجه به نیازهای گذشته و قدیمی روستاییان دچار مشکلاتی گردیده‌است. به دنبال آن روش‌های بومی ساخت و ساز پررنگ شده‌است و تاکید این طرح‌ها بر استفاده از معماری بومی و مصالح بومی می‌باشد که چندان مورد توجه بومیان منطقه قرار نگرفته است.

عدم توجه و غفلت از نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی و تاثیر آن‌ها بر هویت و طراحی روستایی باعث کاهش رغبت روستاییان و مردم در استقبال از این امر می‌گردد و طرح پیشنهادی در مرحله اجرا با شکست روبرو می‌شود بنابراین چنانچه به نیازهای روستاییان در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی توجه نگردد شاهد از بین رفتن بافت روستایی و راکت ماندن این مناطق خواهیم بود (Falco & Sylvia; 2018). روستای زنونق نمونه‌ای از بافت با ارزش روستایی در شمال غرب ایران می‌باشد. این روستا یکی از روستاهای استان آذربایجان شرقی است که در دهستان زنونق بخش مرکزی شهرستان مرند واقع شده‌است. این روستا در بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۸ بر اساس اهداف و شاخص‌های منشور مداخله در بافت‌های باارزش روستایی و بر اساس نظرسنجی از متخصصین این حوزه از بین ده‌ها روستای موجود به عنوان بافت باارزش روستایی انتخاب شده است. فرض ما بر این است که این نمونه به عنوان بافت باارزش روستایی و مطابق با شاخص‌های تدوین شده برای آن در ایران مورد پذیرش قرار گرفته‌است. مطالعه بافت این روستا در همان سال‌ها توسط سیستم مدیریتی به یکی از نگارندگان این مقاله واگذار شد. اشراف نویسندگان به شرایط بومی روستای مذکور و طرح اجرا شده در

آن به بررسی دقیق‌تر موضوع در این مقاله کمک میکند. در پژوهش حاضر نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی مورد نقد و بررسی قرار گرفته و ما در اینجا به تاثیر هریک از نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی در نمونه موردی پرداخت می‌گردیم.

هدف پژوهش

هدف از این پژوهش شناسایی نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی در بافت باارزش روستای زنوزق می‌باشد. لذا هدف کلی پژوهش حاضر این است که با شناسایی نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی مناسب در جهت اجرای بافت باارزش روستایی، این اطمینان را فراهم کنیم که با استفاده از این نشانگرها به بررسی و بهبود معماری منطقه مذکور دست خواهیم یافت. در این راستا نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی را به عنوان ویژگی‌های روستایی مفهوم سازی می‌کنیم و مناظر و میراث روستایی را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهیم.

مبانی نظری

بافت باارزش روستایی:

یکی از راه‌های تجدید و احیای ارزش‌های گذشته، شناسایی آن‌ها به همگان است. ارزش‌های ذاتی در میراث فرهنگی که بافت‌های روستایی نمونه جامع از آن‌ها بشمار می‌آید واقع شده‌اند که تبلور ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و بومی است. بافت کالبدی برخی روستاهای ایران ضمن برخورداری از ارزش‌های معماری همانند سادگی و بی‌پیرایگی، دارای الگوهای بصری و زیبایی‌شناختی، انطباق با محیط طبیعی، هماهنگی با عملکرد زیست محیطی و معیشتی، استفاده از مصالح بوم‌آورد و دانش بومی است. این روستاها به دلیل برخورداری از ویژگی‌های خاص معماری، تاریخی و فرهنگی به عنوان میراثی ارزشمند برای جهانیان بشمار می‌آیند. ملاک‌های ارزشی بافت روستا در پنج حوزه کالبدی، تاریخی، فرهنگی، زیست محیطی و اقتصادی قابل طبقه‌بندی می‌باشند (Ministère;1981).

سازگاری با اقلیم، تکنیک‌های ویژه ساخت، استفاده از مصالح بومی به طور خاص و معماری همگن در دامنه ارزش‌های کالبدی قرار می‌گیرد. قدمت بافت کالبدی، وجود بناهای تاریخی و وقوع اتفاقات مهم تاریخی در حیطه ارزش‌های تاریخی هستند. عناصر، مکان‌ها یا مناظر ویژه طبیعی در دسته ارزش‌های زیست محیطی قرار دارند و تولید صنایع دستی خاص در روستا، پرورش گونه‌های خاص گیاه، دام و یا آبزیان، نوع خاص بهره‌گیری از عناصر طبیعی و دارا بودن قابلیت گردشگری، در دسته ارزش‌های اقتصادی قرار دارند. در این میان، آداب و رسوم ویژه، روش‌های خاص زیست و تولید، وجود مدیریت‌های مردمی و یا سازمان‌های عرفی مانند ریش سفیدی، بنه و... از ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی روستاها بشمار می‌آیند (Boylan, 2006). منشور اهداف مداخله در بافت‌های باارزش روستایی به دنبال گذر از نگاه سنتی و ویتروینی به ارزش‌های معماری است. این نظریه حفاظت مطلق و پرهزینه از کالبد وسیع به جا مانده از گذشته را که امروزه کارکرد خود را از دست داده، قبول ندارد. همچنین تخریب گذشته و نوسازی آنرا نیز تحمل نمی‌کند. این نوع برخورد بیشتر به دنبال تطبیق کالبد با نیازهای امروز مردم و حفظ و تداوم استفاده از کالبد و فضاهای معماری توسط بومیان و حفظ آن در محل و جایگاه خودش است. فرض بنیان طراحی بافت‌های باارزش روستایی بر این عقیده استوار است که چنین روشی به دلیل استفاده از مصالح، دانش و روش‌های بومی، کم هزینه و در دسترس است. از طرفی به علاقه مندی برخی گردشگران در مورد آشنایی با روش‌های محلی ساخت و زیست در نقاط مختلف دنیا پاسخ مساعد می‌دهد.

نشانگرهای فرهنگی:

به طور کلی تعاریف زیادی توسط نظریه پردازان برای برنامه‌ریزی فرهنگی ارائه شده است (حجتی و نعمتی مهر، ۱۳۹۶: ۸۲-۸۳). که همگی در یک نگاه کلی، تلفیق بحث فرهنگ با امر برنامه ریزی و استفاده از آن در راستای رسیدن به اهداف مطلوب موردنظر برنامه ریزی، تجدیدحیات شهری و حتی طراحی شهری را مدنظر قرار می‌دهند. تعریف جامع که مستخرج از تمام مطالعات پیشین بوده، به عنوان ملاک عمل مورد استفاده قرار می‌گیرد:

برنامه‌ریزی فرهنگی، برنامه‌ریزی راهبردی و جامع بااستفاده از منابع فرهنگی در راستای توسعه شهر و اجتماعات محلی است و به عنوان بخشی از یک راهبرد کلانتر برای توسعه شهری و جامعه به کار می‌رود تا مبتنی بر آن با برنامه‌ریزی فیزیکی شهر، توسعه اقتصادی و صنعتی، عدالت اجتماعی، برنامه ریزی‌های تفریحی، برنامه ریزی مسکن و خدمات عمومی ارتباط برقرار کند (حجتی و نعمتی مهر، ۱۳۹۶: ۸۲-۸۳). فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی با معماری و شهرسازی ارتباطی متقابل دارند. باتوجه به تأثیر فرهنگ بر ساخته‌های انسانی می‌توان گفت، معماری افزون بر آنکه هویتی را ترویج می‌دهد، از اعتقادات و باورها نیز حکایت دارد و نوع نگرش‌ها را ترسیم می‌بخشد. هر جامعه بر اساس فرهنگ که برگرفته از زبان، گویش، آداب، سبک زندگی و اقلیم قالب در آن جامعه است علایمی را بروز می‌دهد که در معماری آن منطقه نمایان می‌گردد. فرهنگ، فضایی معنوی برای تبیین است که فرد یا جامعه در آن فضا مشی می‌یابد (عاطفه دهقان، ۲۰۰۱).

اصطلاح فرهنگ به مفهوم وسیع می‌تواند تمام جنبه‌های خاص شکلی از یک زندگی یا بطور دقیق‌تر بر نظام ارزش‌ها دلالت کند که به این شکل در زندگی نهفته شده‌اند. هدف فرهنگی نیز به مفهوم درک و تفسیر نظام ارزش‌ها و انتقال آن به نسل‌های آینده می‌باشد. حضور فرهنگ از یک سو ریشه در تاریخ دارد و از سویی دیگر با آرزوها، خواسته‌ها و باورهای انسان در هم آمیخته و نوعی ویژگی منحصر به فرد را برای هر اجتماع انسانی شکل می‌دهد و بعدی ازلی دارد (مهسا شعله، ۱۳۹۵) (Brewer, Benjamin 2011).

فرهنگ، کاربرد آثار و تجربه‌های فکری به ویژه فعالیت‌های هنری انسان را مورد تأکید قرار می‌دهد (Lynch, (Alexander, Jeffrey, 1988) (Kenny, 2005). نشانگرهای فرهنگی موضوع خود را در وضعیتی بیان می‌نمایند که به صورت گفتگویی و گفته پردازی صورت می‌گیرد (Lynch, (Kenny, 2005) نگرشی که نشانگرهای فرهنگی بر آن استوار شده‌اند توجه خاصی به فردیت دارند. از این رو نشانگرهای فرهنگی برای موضوعات مورد مطالعه است که هویتی مستقل داشته باشند.

زمانی که به توجه و پردازش نشانگرهای فرهنگی می‌پردازیم با کنش‌هایی که برای اعضای گروه‌های فرهنگی معنا دارد به عنوان نشانگر برخورد می‌گردد و به در پی آن به درک نقش‌ها و قراردادهای فرآیند تولید معنا در فرهنگ پرداخته می‌شود. این نشانگرها تنها به موضوعات فرهنگی محدود نمی‌شود و هر چیزی که توسط انسان درک و دریافت می‌شود. در قلمرو مطالعات نشانگرهای فرهنگی قرار می‌گیرد (امیرعلی نجومیان ۱۳۹۸). نشانگرهای فرهنگی شاخص‌های اصلی و نظام مندی هستند که به بررسی نشانه‌ها در ارتباط با فرهنگ از دیدگاه نشانه شناسی می‌پردازند. شهر، سیمایی است از بناها که بر اساس نیازها، فعالیت‌ها و رفتارهای ساکنین آن تشکیل شده‌است.

اساساً فرهنگ به عنوان مجموعه دستاوردهای معنوی و مادی یک جامعه است که شامل ارزش‌ها، سنت‌ها و آداب و رسوم سطح دانش و فناوری و... می‌باشد و با معماری و سیمای شهر در ارتباط است و روی آن تأثیر می‌گذارد.

نشانگرهای اجتماعی:

تمام انسان‌ها نیازی ذاتی به برقراری رابطه اجتماعی دارند و به این دلیل است که همواره موقعیتی فراهم می‌گردد تا روابط اجتماعی در آن رخ دهد. رابطه اجتماعی نیازمند فضایی است که در آن اتفاق بیافتد بنابراین فضا مجموعه‌ای از روابط میان گروه و مکان خاص را در برمی‌گیرد. حیات جمعی

در فضاهای عمومی شهری وابسته به ترویج حضور افراد و گروه‌های مختلف در آن فضاها و ایجاد فضایی فعال و سرزنده است (طالبی ژاله از ۱۶۰-۱۸۱). طرح‌های اجرایی در زمینه بافت روستایی جهت هدایت بافت کالبدی روستاها بسمت اهداف کالبدی، اقتصادی و اجتماعی شکل می‌گیرد. اصول پایداری اجتماعی جهت شناسایی اهداف و جوامع پایدار اجتماعی و توصیف و آنچه که این جوامع را برای حال و آینده سالم و قابل زندگی می‌سازد طراحی شده‌است. نشانگرهای اجتماعی همواره مورد توجه نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی می‌باشد و همانند سایر عوامل همچون عقاید، فرهنگ و مذهب تاثیر اعیان بر ساختار فیزیکی سکونتگاه‌ها دارد سکونتگاه‌های بشری در پاسخ به نیازهای انسان شکل گرفتند از مهم‌ترین آن‌ها پاسخگویی به الزامات زیست اجتماعی انسان می‌باشد. این معنا و مفهوم بیانگر رفتار و نگرشی است که از طریق ارتباط با دیگران تجربه و حضور در اجتماع در برمی‌گیرند. نظریه‌های کنش اجتماعی که متوجه تحلیل چگونگی رفتار فردی و جهت‌گیری آنان در جوار یکدیگر و جامعه می‌باشد (طیبی، ۱۳۹۳).

پیشینه پژوهش

باتوجه به بررسی‌های صورت گرفته عوامل اجتماعی و فرهنگی بیشتر از سایر عوامل موثر بر کالبد معماری مورد توجه قرار گرفته‌اند. تاکنون پژوهش‌های مشابهی در رابطه با ارزیابی ابعاد و نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی در بافت باارزش روستایی صورت نگرفته‌است بنابراین به بررسی ابعادی از آن پرداخت می‌شود (بیجی و محسن مقصودی، ۱۳۸۷) و (اکرمی؛ غلامرضا و نوید طاهری، ۱۳۸۷).

اقدامات عملی بهسازی بافت باارزش روستاها در کشورهای توسعه یافته به قرن ۱۹ برمی‌گردد (Turk, S. S., 2005). در سال ۱۹۷۰ میلادی جنبش بهسازی بافت باارزش مطرح گردید و این طرح‌ها بیشتر بر پایه رفع محرومیت اجتماعی استوار گردیدند. از طریق توجه و اهمیت به ارزش‌های اجتماعی سرزندگی و انگیزه‌های ساکنان برای تداوم زندگی افزایش یافت. این طرح در ایران از سوی توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و از سوی دیگر توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تصویرگری و ضوابط شناخت و انتخاب بافت باارزش روستایی برپایی ملاک‌های کالبدی، تاریخی، فرهنگی و اجتماعی صورت گرفت (ماکس ویر: ۲۰۱۱).

ادموند بیکن یکی از عوامل موثر در هویت سکونتگاه‌ها و افزایش کیفیت زیباشناسی سکونتگاه‌ها را توجه به ابعاد بصری محیط بیان می‌دارد. راپاپورت همچنین بیان می‌کند که شکل بنا بر اساس نیازها و نوع آن بیشتر از هر چیزی بستگی به فرهنگ بومی آن منطقه دارد (ادموند نوروود بیکن، ۲۰۰۵). بهسازی و طراحی بافت با ارزش روستایی زمانی صورت می‌گیرد که فرسودگی نسبی فضا از لحاظ عملکردی حاصل گردد (کوبن لینچ، ۱۹۱۸) و به دنبال آن زمینه‌سازی برای فراهم کردن امکان نگهداری و حفظ بافت با ارزش روستایی یا سر ظهور فرهنگ بومی منطقه می‌باشد برای بومیان و همچنین نسل‌های آینده امری مهم و ضروری به شمار می‌رود (Tatu 2010).

جدول (۱) پیشینه پژوهش

چکیده	نظریه پردازان	
معنای معماری را مانند هر پدیده فرهنگی، از طریق بازنمایی و رفتاری که معنای واقعیت را بر می‌سازد، یا دیگر افراد اجتماع سهیم می‌شویم.	جان استوری	۱
گروه‌های شاخص مانند خانواده و گروه‌های قومی در مناسبات اجتماعی نقش داشته و رفتارهای اجتماعی را معنا و جهت می‌دهند و ضوابط را تعیین می‌کنند.	ماکس ویر	۲
محیط مادی، سازمان سیاسی و عوامل فرهنگی بر تغییرات اجتماعی مؤثرند و د و تأثیر عوامل فرهنگی همچون دین، نظام‌های ارتباطی و رهبری بیش از دیگر عوامل است.	آنتونی گیدنز	۳
تمامی صفات اعم از صفات معنوی و مادی، فکری و عاطفی متمایز یک جامعه و یا یک گروه اجتماعی مشخص در راهی که به مردم اجازه می‌دهد با هم زندگی کنند بدون اینکه هویت و حس اجتماعی آنها به خطر بیفتد.	داکسبری و چین نت	۴
فرهنگ بر محوریت هنر بوده اما با گذشت زمان به عنوان عنصری جهت خلق شیوه زندگی جوامع محلی مبدل شد.	دریزن	۵
عادت واره‌ها(رفتارهای اجتماعی تحت تأثیر یک حوزه) موجد وحدت در روش‌های زندگی در هر موقعیت فرهنگی -اقتصادی بوده و آن را از دیگر موقعیت های زمانی- مکانی متمایز می‌کنند.	پیر بوردیو	۶
فرهنگ از نظر سرمایه فرهنگی عبارت است از سنت و ارزش، میراث، هنر، تنوع و تاریخ اجتماعی.	رزلند	۷
در فرهنگ‌های سنتی، محیط همانند فرهنگ در بروز هنجارهای رفتاری نقش شکل‌دهنده متأثر از شیوه زندگی است و شیوه زندگی طیف وسیعی از فعالیت‌ها را در بردارد.	آموس راپاپورت	۸

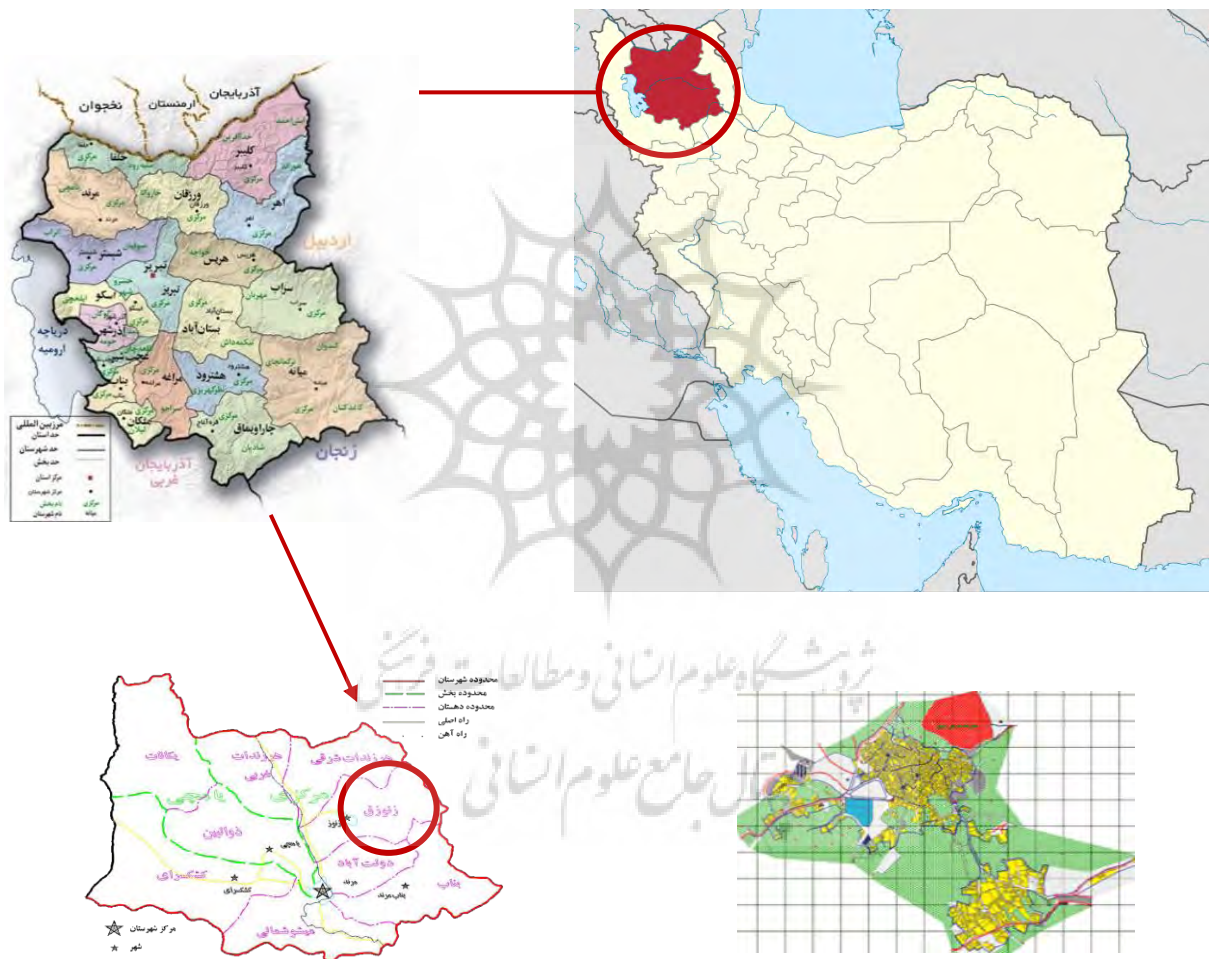
سؤال (سؤال‌های) پژوهش:

– نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی و تاثیر آن در بافت باارزش روستایی چیست ؟

– نیازهای روستاییان در زمینه اجتماعی و فرهنگی چیست و چگونه استخراج میگردد؟

موقعیت مکانی

روستای زنوزق از نظر تقسیمات کشوری مرکز دهستان بوده که در فاصله ۱/۵ کیلومتری شهر زنوز قرار گرفته و ۶ روستای این دهستان را شامل می‌گردد. این روستا از نظر وضعیت طبیعی روستای کوهستانی بوده و از شرق به کوه‌های سلطان سنجر، از غرب به روستای درق و از جنوب غرب به شهر زنوز محدود می‌شود و شمال آن را ناهمواری‌های اطراف روستا فرا گرفته‌است و منطقه در ۴۵ درجه و ۴۹ دقیقه طول شرقی و ۳۸ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. ارتفاع آن از سطح دریا حدود ۱۷۰۰ متر می‌باشد. شکل روستا به صورت کوهپایه‌ای بوده و خانه‌ها به صورت پلکانی در کنار هم قرار گرفته‌اند و بافت روستا یک بافت کاملاً متراکمی می‌باشد که این فرم روستا را می‌توان دلیلی بر امنیت و دوری از خطرات منطقه در شکل‌گیری روستا نام برد. زنوزق از نظر آب و هوایی جزو مناطق سردسیر ایران محسوب می‌شود که دارای زمستان‌های سرد طولانی و بهار و پاییز نسبتاً سرد و تابستانهای معتدل می‌باشد. حدود ۶ ماه از سال یخبندان است. متوسط میزان بارندگی سالیانه حدود ۳۹۷/۹ میلی‌متر است (شکل ۱).

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

شکل (۲) تصویر منطقه مورد مطالعه

روش تحقیق

پژوهش حاضر به دنبال بررسی بافت با ارزش روستایی با توجه به نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی جامعه محلی منطقه زنوزق تبریز است. روش انجام این پژوهش به صورت کیفی و میدانی-مصاحبه عمیق و به صورت حضور در منطقه مورد نظر و مشاهده و مصاحبه رو در رو با افراد انجام گرفته است. در مرحله اول در پژوهش حاضر به مطالعات میدانی پرداخته شد و با توجه به منابع و رفرنس‌های مطالب و نشانگرها استخراج می‌گردد و به دنبال آن با حضور در منطقه و مصاحبه با افراد در جامعه محلی و متخصصان مربوطه و متخصصان بنیاد مسکن به جمع‌آوری اطلاعات و نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی پرداخت شد و در جدولی گویه‌های بدست آمده به دو دسته تقسیم‌بندی گردید. و به دنبال آن داده‌های غیرکالبدی از بین گویه‌ها شناسایی و حذف گردید. در مرحله بعدی مولفه‌های کالبدی به دسته‌های مجزا تقسیم‌بندی گردید و مشخص گردید.

جدول (۲) نشانگرهای کالبدی منطقه

نشانگرهای کالبدی

۱	درعروسی‌ها هفت شبانه روز به شادی و جشن می‌پردازند.
۲	اعتقاد به گل کاکتوس برای دفع چشم زخم.
۳	عروس رادر مراسم عروسی‌اش برابروشنی زندگی و خوشبختی سه بار از روی جوی می‌گذارانند.
۴	شب نیمه شعبان راشب زنده داری می‌کردند و زیر درختان مینشستند و اعتقادشان بر این بود که سحرگاه درختان سربرزمین می‌گذارند و هرکسی این لحظه را ببیند و خواب نباشد حاجتش برآورده خواهد گشت
۵	درشب چهارشنبه سوری بچه‌ها از پشت بام خانه‌ها یا از پشت درخانه‌ها شال یا روسری پرتاب می‌کردند تا بزرگ خانواده وسایلی در آن قرار دهد به عنوان هدیه به آن‌ها بدهد

۶	اعتقادشان براین بود که کرسی علاوه بر گرم کردن خانه نمادگ رمی و صمیمیت خانواده به شمار می‌رود که در تابستان زغال‌های سیاه توبی درست می‌کردند و در زمستان مورد استفاده واقع می‌شد.
۷	در آن زمان اگر کسی توان خنچه بردن به خانه داماد را نداشت درختی مناسب انتخاب می‌کردند در ابعاد کوچک و از آن وسایلی مثل تخم مرغ، انار و سیب اویزان می‌کردند و به خانه ی داماد می‌فرستادند.
۸	اویزان کردن نعل اسب بالای در ورودی برای دفع ابلیس
۹	گرداندن اسبی که روی تنش انواع پارچه‌های نذری است به دور روستا (نماد اسب امام حسین)
۱۰	برگزاری جشن گالب گیری در ۱۵ اردیبهشت
۱۱	یکی از بازی های محلی کمرنبد بازی درمناسبت ها و جشن ها
۱۲	مرا سم شال گرفتن و خلعت گرفتن : اسب هایی که می‌تاختند هرکدام زودتر از بقیه اسب ها می‌رسید و شال را از خانواده عروس می‌گرفتند و خلعت دریافت می‌کردند.
۱۳	مسابقه اسب سواری در بین جوانان روستا در زمان برداشت گندم
۱۴	درختی به نام داداغا بود که از آن می‌بردند و به گردن حیوانات برای دور بودن ان ها از چشم نظر می‌انداختند
۱۵	اویزان کردن تکه ای از نوعی درخت از درختان برای دور بودن از چشم زخم
۱۶	اعتقاد به کلمه بسم الله برای مشکل گشایی و راه افتادن کار ها
۱۷	اعتقاد به روزی رسان بودن سنگ نمک
۱۸	گردنبندها و نوزاد جهت جلوگیری از چشم زخم
۱۹	گذاشتن اینه بر روی طاقچه به عنوان خوش یمنی و روشنی خانه
۲۰	اتاق مهمان با اتاق خصوصی باید جدا باشد با اعتقاد براین که اتاق مهمان فقط مختص به مهمان بوده و اهالی خانه به انجا نمی‌روند
۲۱	دست شویی باید در حیاط قرار میگرفت اعتقاد بر جدا سازی فضای عمومی خصوصی
۲۲	در روستای زوزق حیاط یکی سقف دیگری به اعتقاد اینکه استفاده از سقف به عنوان حیاط و نماد صمیمیت
۲۳	ساخت ایوان در مقابل پنجره ها به دلیل استفاده از ان به عنوان نشیمن غذاخوری و....
۲۴	ساخت طویله زیر قسمت پذیرایی به خاطر گرمایش ساختمان و شنیدن صدای گوسفندان
۲۵	برای جلوگیری از ظغیان آب و سیل کوچه ها در راستای هم دیگر نبود
۲۶	استفاده از پیش ورودی برای جلوگیری از ورود هوای سرد به داخل
۲۷	جهت گیری ساختمان ها به سمت خورشید برای گرم بودن خانه
۲۸	دارای زیرزمین با سقفی کوتاه برای زمستان نشینی به علت خنکی هوا
۲۹	در این منطقه حیاط ها کوچک تر از منطقه های دیگر است چرا که استفاده از حیاط محدود به فصل تابستان می‌باشد به دلیل سردی هوا
۳۱	ارتفاع کف حیاط مرکزی کمتر از کاربری ها و فضاهای دیگر است تا اب‌های جاری به باغچه‌ها و حیاط نفوذ کمتری

	داشته باشد و انتقال سرما به داخل جلوگیری شود.	
۳۲	معتقد براین بودند که در فصل زمستان پشت بام را برف روبی نکنند به دلیل عایق بودن برف	
۳۳	برای جلوگیری از رطوبت به پی ساختمان استفاده از سنگ	
۳۴	استفاده از خشت برای ممانعت از تبادل حرارتی	
۳۵	استفاده از چوب‌های قطور برای مستحکم بودن خانه به عنوان ستون	
۳۶	خوش یمن بودن نعل اسب	

بدین ترتیب بعد تقسیم‌بندی گویه‌ها به دو گروه کالبدی و غیرکالبدی گویه‌های غیرکالبدی از بین گزاره‌ها حذف گردیده و گزاره‌های کالبدی به تقسیم‌بندی‌های جدیدی دسته‌بندی شد. هر یک از گزاره‌های مربوط به نشانگرهای کالبدی اجتماعی و فرهنگی در عناصر معماری می‌توانند تاثیرگذار باشند تا بتوان با ارزش با توجه به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی در جامعه محلی بررسی گردد. در این بخش جدول ارائه شده به شرح زیر است:

جدول (۳) نشانگرهای کالبدی طبقه بندی شده

عنصر	نشانگرهای کالبدی	
طراحی کلی	در عروسی ها هفت شبانه روز به شادی و جشن می‌پردازند.	۱
تزئینات	اعتقاد به گل کاکتوس برای دفع چشم زخم.	۲
معابر	عروس رادر مرا سم عرو سی اش بر ایرو شنی زندگی و خو شبختی سه بار از روی جوی می‌گذارانند.	۳
مبلمان	شب نیمه شعبان راشب زنده داری می‌کردند و زیر درختان مینشستند و اعتقادشان بر این بود که سحرگاه درختان سربرزمین می‌گذارند و هرکسی این لحظه را ببیند و خواب نباشد حاجتش برآورده خواهد گشت	۴
نما و مقطع	در شب چهارشنبه سوری بچه‌ها از پشت بام خانه‌ها یا از پشت درخانه‌ها شال یا رو سری پرتاب می‌کردند تا بزرگ خانواده وسایلی در ان قرار دهد به عنوان هدیه به ان‌ها بدهد	۵
پلان	اعتقاد شان براین بود که کر سی علاوه بر گرم کردن خانه نمادگ رمی و صمیمت خانواده به شمار می‌رود که در تابستان زغال‌های سیاه تویی درست می‌کردند و در زمستان مورد استفاده واقع می‌شد.	۶
مبلمان	در آن زمان اگر کسی توان خنچه بردن به خانه داماد را ندا شت درختی منا سب انتخاب می‌کردند در ابعاد کوچک و از ان و سایلی مثل تخم مرغ، انار و سیب اویزان می‌کردند و به خانه‌ی داماد می‌فرستادند.	۷
تزئینات	اویزان کردن نعل اسب بالای در ورودی برای دفع ابلیس	۸

۹	گرداندن ا سبی که روی تنش انواع پارچه‌های نذری ا ست به دور رو ستا (نماد ا سب امام حسین)	فضای جمعی
۱۰	برگزاری جشن گلاب گیری در ۱۵ اردیبهشت	فضای جمعی
۱۱	یکی از بازی های محلی کمرنبد بازی درمناسبت ها و جشن ها	فضای جمعی
۱۲	مراسم شال گرفتن و خلعت گرفتن : اسب هایی که می‌تاختند هرکدام زودتر از بقیه اسب ها می‌رسید و شال را از خانواده عروس می‌گرفتند و خلعت دریافت می‌کردند.	فضای جمعی
۱۳	مسابقه اسب سواری در بین جوانان روستا در زمان برداشت گندم	فضای جمعی
۱۴	درختی به نام داداغا بود که از ان می‌بردند و به گردن حیوانات برای دور بودن ان ها از چشم نظر می‌انداختند	مبلمان
۱۵	آویزان کردن تکه ای از نوعی درخت از درختان برای دور بودن از چشم زخم	مبلمان
۱۶	اعتقاد به کلمه بسم الله برای مشکل گشایی و راه افتادن کار ها	تزئینات
۱۷	اعتقاد به روزی رسان بودن سنگ نمک	تزئینات
۱۸	گردنبدن وان یکاد برای نوزاد جهت جلوگیری از چشم زخم	تزئینات
۱۹	گذاشتن ایینه بر روی طاقچه به عنوان خوش یمنی و روشنی خانه	تزئینات
۲۰	اتاق مهمان با اتاق خ صو صی باید جدا با شد با اعتقاد براین که اتاق مهمان فقط مختص به مهمان بوده و اهالی خانه به انجا نمی‌روند	پلان
۲۱	دست شویی باید در حیاط قرار میگرفت اعتقاد بر جدا سازی فضای عمومی خصوصی	پلان
۲۲	در روستای زنوزق حیاط یکی سقف دیگری به اعتقاد اینکه استفاده از سقف به عنوان حیاط و نماد صمیمیت	نما و مقطع
۲۳	ساخت ایوان در مقابل پنجره ها به دلیل استفاده از ان به عنوان نشیمن. غذاخوری و....	پلان
۲۴	ساخت طویله نزدیک خانه و اتاق خواب به خاطر گرمایش ساختمان و شنیدن صدای گوسفندان	پلان
۲۵	برای جلوگیری از ظغیان اب و سیل کوچه ها در راستای هم دیگر نبود	معابر
۲۶	استفاده از پیش ورودی برای جلوگیری از ورود هوای سرد به داخل	پلان
۲۷	جهت گیری ساختمان ها به سمت خورشید برای گرم بودن خانه	پلان
۲۸	دارای زیرزمین با سقفی کوتاه برای زمستان نشینی به علت خنکی هوا	نما و مقطع
۲۹	در این منطقه حیاط ها کوچک تر از منطقه های دیگر است چرا که استفاده از حیاط محدود به فصل تابستان می‌باشد به دلیل سردی هوا	پلان
۳۱	ارتفاع کف حیاط مرکزی کمتر از کاربری‌ها و فضاها دیگر است تا اب‌های جاری به باغچه‌ها و حیاط نفوز کمتری داشته باشد و انتقال سرما به داخل جلوگیری شود.	پلان و مقطع

مصالح	برای جلوگیری از رطوبت به پی ساختمان استفاده از سنگ	۳۲
مصالح	استفاده از خشت برای ممانعت از تبادل حرارتی	۳۳
مصالح	استفاده از چوب‌های قطور برای مستحکم بودن خانه به عنوان ستون	۳۴
تزئینات	خوش یمن بودن نعل اسب	۳۵

نتایج و یافته‌ها

باتوجه به مطالعات کتابخانه‌ای و منابع و رفرنس‌های موجود و حضور در منطقه مذکور، انجام مصاحبه‌های عمیق از مردم بومی جامعه و مصاحبه و مشورت با متخصصان بنیاد مسکن و اساتید نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی جمع‌آوری و در دو مولفه کالبدی و غیر کالبدی تقسیم‌بندی گردید. در ادامه این روند گزاره‌های کالبدی را براساس نوع تاثیرگذاری به چند دسته تقسیم‌بندی شدند. در این مرحله به سراغ بررسی‌های پیشنهادی و راهبردهای آن برای هر یک از مولفه‌ها و نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی پرداخته می‌شود.

جدول (۴) راهبردهای پیشنهادی نشانگرهای کالبدی

راهکار پیشنهادی	نشانگرهای کالبدی	
ساخت محلی اجتماعی تجمع فضای جمعی	در عروسی‌ها هفت شبانه روز به شادی و جشن می‌پردازند.	۱
استفاده از کاکتوس در نما و حیاط ابنیه‌ها	اعتقاد به گل کاکتوس برای دفع چشم زخم.	۲
اهمیت جوی و طراحی معبر	عروس را در مراسم عروسی‌اش برای روشنی زندگی و خوشبختی سه بار از روی جوی می‌گذارانند.	۳
مقدس دانستن درخت و استفاده از درخت در طراحی‌ها	شب نیمه شعبان را شب زنده داری می‌کردند و زیر درختان می‌نشستند و اعتقاد شان بر این بود که سحرگاه درختان سربر زمین می‌گذارند و هرکسی این لحظه را ببیند و خواب نباشد حاجتش برآورده خواهد گشت	۴
سقف یکی حیاط دیگری ارتباطات همسایگی	در شب چهارشنبه سوری بچه‌ها از پشت بام خانه‌ها یا از پشت درخانه‌ها شال یا رو سری پرتاب می‌کردند تا بزرگ خانواده و سایلی در آن قرار دهد به عنوان هدیه به آن‌ها بدهد	۵
ایجاد فضایی مانند انبار برای انبار کردن زغال و محلی در کنارش برای درست کردن زغال	اعتقاد شان بر این بود که کرسی علاوه بر گرم کردن خانه نمادگرمی و صمیمت خانواده به شمار می‌رود که در تابستان زغال‌های سیاه تویی درست می‌کردند و در زمستان مورد استفاده واقع می‌شد.	۶
مقدس بودن درخت ایجاد حیاط و درخت	در آن زمان اگر کسی توان خنچه بردن به خانه داماد را نداشت درختی مناسب انتخاب می‌کردند در ابعاد کوچک و از آن و سایلی مثل تخم مرغ، انار و سیب اویزان می‌کردند و به خانه‌ی داماد می‌فرستادند.	۷

۸	اویزان کردن نعل اسب بالای درورودی برای دفع ابلیس	استفاده از نعل اسب در ورودی خانه و تزئینات
۹	گرداندن اسبی که روی تنش انواع پارچه‌های نذری است به دور روستا (نماد اسب امام حسین)	ساخت محلی اجتماعی فضای جمعی
۱۰	برگزاری جشن غالب گیری در ۱۵ اردیبهشت	ساخت محلی اجتماعی فضای جمعی
۱۱	یکی از بازی های محلی کمرنبد بازی درمناسبت ها و جشن ها	ساخت محلی اجتماعی فضای جمعی
۱۲	مرا سم شال گرفتن و خلعت گرفتن : اسب هایی که می تاختند هرکدام زودتر از بقیه اسب ها می رسید و شال را از خانواده عروس می گرفتند و خلعت دریافت می کردند.	ساخت محلی اجتماعی فضای جمعی
۱۳	مسابقه اسب سواری در بین جوانان روستا در زمان برداشت گندم	ساخت محلی اجتماعی فضای جمعی
۱۴	درختی به نام داداغا بود که از آن می بردند و به گردن حیوانات برای دور بودن آن ها از چشم نظر می انداختند	مقدس بودن درخت ایجاد حیاط و درخت
۱۵	اویزان کردن تکه ای از نوعی درخت از درختان برای دور بودن از چشم زخم	مقدس بودن درخت ایجاد حیاط و درخت
۱۶	اعتقاد به کلمه بسم الله برای مشکل گشایی و راه افتادن کار ها	تزئینات، کاشی بسم الله در سر در ورودی
۱۷	اعتقاد به روزی رسان بودن سنگ نمک	استفاده از سنگ نمک در تزئینات
۱۸	گردنبد وان یکاد برای نوزاد جهت جلوگیری از چشم زخم	تزئینات، کاشی وان یکاد در سر در ورودی
۱۹	گذاشتن آینه بر روی طاقچه به عنوان خوش یمنی و روشنی خانه	اهمیت عنصر محلی طاقچه و طراحی پنجره و طاقچه
۲۰	اتاق مهمان با اتاق خ صوصی باید جدا باشد با اعتقاد براین که اتاق مهمان فقط مختص به مهمان بوده و اهالی خانه به آنجا نمی روند	جداسازی راه ورودی برای اتاق مهمان
۲۱	دست شویی باید در حیاط قرار میگرفت اعتقاد بر جدا سازی فضای عمومی خصوصی	پلان باید بگونه ای باشد که دستشویی در حیاط و جدا باشد
۲۲	در روستای زنونق حیاط یکی سقف دیگری به اعتقاد اینکه استفاده از سقف به عنوان حیاط و نماد صمیمیت	طراحی بصورت پلکانی
۲۳	ساخت ایوان در مقابل پنجره ها به دلیل استفاده از آن به عنوان نشیمن. غذاخوری و....	ریز فضای ایوان دارای اهمیت در طراحی
۲۴	ساخت طویله زیر قسمت پذیرایی به خاطر گرمایش ساختمان و شنیدن صدای گوسفندان	استفاده از زیرزمین خانه برای طویله و یا بصورت مدرن در نزدیکی منزل

طراحی گردد		
۲۵	برای جلوگیری از ظغیان آب و سیل کوچه ها در راستای هم دیگر نبود	معابر باید در غیر راستای همدیگر قرارگیرند
۲۶	استفاده از پیش ورودی برای جلوگیری از ورود هوای سرد به داخل	ریز فضاها و فیلتر ورودی
۲۷	جهت گیری ساختمان ها به سمت خورشید برای گرم بودن خانه	پلان کلی و جهت گیری بسمت
۲۸	دارای زیرزمین با سقفی کوتاه برای زمستان نشینی به علت خنکی هوا	کدارتفاعی تعریفی برای زیرزمین
۲۹	در این منطقه حیاط ها کوچک تر از منطقه های دیگر است چرا که استفاده از حیاط محدود به فصل تابستان می باشد به دلیل سردی هوا	درتوزیع فضایی مترآژ حیاط کمتر ازبقيه فضاها
۳۱	ارتفاع کف حیاط مرکزی کمتر از کاربری ها و فضاهای دیگر است تا اب های جاری به باغچه ها و حیاط نفوذ کمتری داشته باشد و انتقال سرما به داخل جلوگیری شود.	طراحی حیاط اهمیت زیادی دارد
۳۲	برای جلوگیری از رطوبت به پی ساختمان استفاده از سنگ	ساختار مصالح پی باید بصورت سنگی اجرا گردد
۳۳	استفاده از خشت برای ممانعت از تبادل حرارتی	استفاده از خشت جزئیات دیوارها
۳۴	استفاده از چوب های قطور برای مستحکم بودن خانه به عنوان ستون	اهمیت چوب در طراحی
۳۵	خوش یمن بودن نعل اسب	استفاده از نعل اسب در ورودی و نما

در دهه های اخیر به دنبال توسعه همه جانبه کشور، توسعه کالبدی سکونتگاه های روستایی به عنوان مکان های زیست و فعالیت روستاییان در قالب طرح های کالبدی، بیش از گذشته مورد عنایت قرار گرفته اند. توجه به توسعه روستایی تنها محدود به تهیه طرح های هادی می شد که با موافقت سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، تهیه طرح های بهسازی بافت های باارزش با هدف احیای بافت های ویژه روستایی به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واگذار شد. به دنبال این موضوع تنزل ارزش ها و نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی بومی افراد محلی بیش از پیش مخدوش می شود. بدیهی است ادامه این روند باعث ایجاد تغییرات در زندگی روستائیان و گذر از روستا به شهرها را فراهم گردید عاملی برای دور شدن شهرها و روستاها از هویت اصیل و بومی خود را فراهم ساخت. بنابراین در بررسی و برنامه ریزی علاوه بر برآورد کردن نیازهای روزمره زندگی روستائیان باید هویت ساختاری، فرهنگی و اجتماعی روستا نیز با نگرشی عمیق تر از گذشته مورد عنایت واقع شود. هدف اصلی طرح های بافت باارزش احیا و حفظ بافت ها و ایجاد راهکارهای مناسب برای نگهداری آثار باارزش معماری روستایی می باشد. با توجه به مطالعات صورت گرفته استدلال بر این است که برنامه پیشنهادی توجه به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی منطقه ای را دست کم گرفته است، به طوریکه سبب تمایز آن با سایر مناطق گردیده است. بعضی از این مناطق هویت مبهمی در خود جای دادند. به گونه ای که خود مردم و اهالی منطقه مذکور در هویت منطقه دچار ابهاماتی هستند و این ابهامات از ارزش هویت منطقه می کاهد و باعث بی توجهی به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی می گردد. بنابراین پژوهش حاضر به بررسی نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی جامعه محلی پرداخته شده است. نتایج حاصله نشان می دهد منطقه زنونق تبریز دارای بافت با ارزش روستایی است که عدم توجه به نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی در طرح مطرح بوده و در این مقاله به دنبال بررسی و شناسایی نشانگرهای اجتماعی و فرهنگی پرداخته شده است. نشانگرها تقسیم بندی و راهبردهای پیشنهادی برای هر یک از نشانگرها ارائه گردید. بنابراین پیشنهاد می گردد طراحی ها و برنامه ریزی ها در بافت با ارزش با توجه به نشانگرهای فرهنگی و اجتماعی طراحی و برنامه ریزی گردد.

منابع

- دشتی، س، منوری س. م و، سبزقبایی، غر (۱۳۸۵) راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار روستایی با استفاده از ارزیابی توان محیط زیست حوضه آبخیز زاخرد مجله علوم محیطی، سال ششم شماره دوم ۵۱-۳۸.
- دهخدا علی اکبر لغت، نامه انتشارات دانشگاه تهران تهران ۱۳۱۹.
- ذاکری، س، ح، (۱۳۸۳) نقش هیرمند در توسعه کشاورزی سیستان پایان نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیا دانشگاه اصفهان.
- ذوقی توتکابنی، مهرنوش و همکاران از محله سنتی تا محله، پایدار کنفرانس ملی توسعه پایدار و عمران شهری اصفهان ۱۳۹۰.
- زیاری، کرامت الله بررسی آسایش و امنیت در محله های شهر یزد پژوهشهای جغرافیای انسانی، شماره ۷۶ تهران ۱۳۹۰.
- ساسان، پور، فرزانه مبانی پایداری توسعه کلانشهرها با تأکید بر کلانشهر تهران نشر مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران تهران ۱۳۹۰.
- سجادی قائم مقامی پروین و همکاران اصول پایداری اجتماعی در مجتمع های مسکونی از دید جامعه صاحب نظران و متخصصان ایرانی مجله صفا شماره ۵۱، ۱۳۹۰.
- صالحی میلانی، ساسان اهداف و شاخصهای تحقق پایداری فرهنگی مجله نامه معماری و شهرسازی، تهران، ۱۳۸۹.
- صداقتی عاطفه و همکاران سنجش میزان توسعه یافتگی محلات شهری با رویکرد توسعه پایدار (نمونه موردی محله هجرت و آبکوه شهر مشهد مجله علمی پژوهشی نواندیشان، تهران ۱۳۸۹).
- صدوق، سح و سعیدی، ع. (۱۳۸۵)، «نظام فضایی به مثابه جوهره مطالعات جغرافیایی» جغرافیا (نشریه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران دوره جدید سال چهارم، شماره ۱۰ و ۱۱-۷).
- معصومی، سلمان و همکاران توسعه محله ای در راستای پایداری شهر تهران اولین کنفرانس بین المللی مدیریت معین محمد لغت نامه انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۵۰.
- ملکی، سعید و همکاران بررسی نقش مؤلفه های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت شهروندان در فضای عمومی شهر اهواز مطالعه موردی محله گلستان مجله پژوهشهای شهری، شماره ۱، تهران، ۱۳۹۳.
- موسوی، یعقوب محله نوین الگوهای جامعه شناسی شهری از توسعه محلهای منظر، شماره ۱۸ تهران.
- موسوی، یعقوب محله نوین الگوهای جامعه شناسی شهری از توسعه محلهای منظر، شماره ۱۸، تهران ۱۳۹۱.
- مهسا عبدالله زاده خیابانهای پیاده محور گامی به سوی توسعه شهری، پایدار مجله دانش نما دوره سوم اصفهان ۱۳۹۳.
- نسترن مهین و همکاران ارزیابی شاخصهای پایداری اجتماعی با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه (ANP)، نشریه جامعه شناسی کاربردی مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان شماره ۳ اصفهان ۱۳۹۲.
- نقی زاده، محمد، تأملاتی در نسخه ایرانی توسعه پایدار شهری انتشارات نشر شهر، تهران، ۱۳۹۰.

هادیزاده، زرگر صادق و همکاران سنجش پایداری اجتماعی در سطح محلات، دریادل گوهرشاد مشهد، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌های شماره ۲۱، تهران، ۱۳۹۱.

هودسنی هانیه بهبود ساختاری فضایی محلات شهری در چارچوب توسعه ی محله ای پایدار نمونه موردی محله جلفا) پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد طراحی شهری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ۱۳۸۴.

یمانی، پریسا، بررسی نمونه‌هایی از محله ها و خانه های پایدار ماهنامه ی دانش، نما سال بیست و یکم، دوره ی سوم اصفهان ۱۳۹۱.

. Ministère de la Culture et de la Communication. Instruction du 4 Mars 1981 du Ministre de la Culture et de la Communication; Ministère de la Culture et de la Communication: Paris, France, 1982. (In French)

. Rivard, R. 1988. Museums and ecomuseums: questions and answers. In J. A. Gjestrum & R Alexander, Jeffrey (1988). "The New Theoretical Movement". In Smelser, N. J. Handbook of Sociology. Beverly Hills, CA: Sage Publications. pp. 77–101.

Analyzing Cultural Markers to Characterize Regional Identity for Rural Planning al cFo Knaps and Sylvia Herrmann . (2018).

Boylan, P. 2006. The Intangible Heritage: a Challenge and an Opportunity for Museums and Museum Professional Training. International Journal of Intangible Heritage, 1: 54-65

Brewer, Benjamin (2011), "The Long Twentieth Century and the Cultural Turn: World- Historical Origins of Cultural Economy" in American Sociological Association, Volume XVII, Number 1, pp.39-57

Lynch, Kenny (2005), Rural-Urban Interaction in the Developing World, London, Routledge; 1 edition

Thompson-Fawcett & Ancell Sarah, The Social Sustainability of Medium Density Housing: A Conceptual Model and Christchurch Case Study, University of Otago, New Zealand,

Van Exel, N. , G. de Graaf. 2005. Q Methodology: A Sneak Preview. Amsterdam, Boston, Heidelberg, et al, pp. 209–215.

Van kamp, Irene et al. 2003. Urban Environmental Quality and Human Well-being toward a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts. Literature Study, Journal of Landscape and Urban Planning 65, 5-18.

Van poll. 2000. Approaches and methods of urban residential environmental quality assessment. Translated and compiled by Mojtaba Rafieian, Jamshid Moloudi. 2011. Tehran: Azarakhsh publication. [in Persian]. Psy67. Alexander, Jeffrey. C. 1988. Action and its Environments, in J. Alexander(ed), Action and its Environments. Toward a New Synthesis, New York: Columbia University Press.